

Nazimøder i Hals, Hou, Ulsted, Gandrup og Vester Hassing

En kort historie

Af Martin Larsen

Nazismen i Europa og i Danmark

Ordet nazisme forbindes i dag med Adolf Hitlers tyske nationalsocialisme og rædslerne under Anden Verdenskrig, hvor flere millioner menneskeliv gik tabt. Men nazismen var ikke kun et tysk fænomen, idet nazistpartier voksede frem i lyset over hele Europa, heriblandt i Danmark. Nazisme giver i dag de fleste danskere en dårlig smag i munden og af samme grund er dette mørke kapitel af Danmarks historie aldrig rigtigt blevet undersøgt, men nærmere glemt og fortrængt. Lokalnazisme i de forskellige byer er ligeledes stærkt nedprioriteret, fordi nazisterne var taberne efter besættelsen, og hvem vil læse tabernes historie?

De fleste danske nazister var samlet omkring partiet Danmarks National-socialistiske Arbejder Parti (DNSAP), der eksisterede i perioden 1930-45. Dansk nazisme var et landsdækkende fænomen, og DNSAP var repræsenteret i de fleste større byer, hvor der var afdelinger af partiet. DNSAP var opstillet til valgene 1932-43, men det var først i forbindelse med folketingsvalget i 1939, at DNSAP opnåede en vis succes og faktisk blev repræsenteret i folketinget med 3 mandater. DNSAP opstillede også til folketingsvalget i 1943 og fik omkring 43.000 stemmer svarende til tre mandater, og dermed var det endeligt slået fast, at nazismen aldrig fik et reelt tag i danskerne. Partiets stifter var Carl Lembcke, men efter et ”førerkup” i 1933 var det den sønderjyske læge Frits Clausen, som ledede de danske nazister.

Nazismen i Nordjylland

I det nordlige Jylland var nazismen også repræsenteret, og nazisterne stod faktisk temmelig stærkt på enkelte egne, bl.a. området omkring Agersted, hvor Vendsyssels nazister havde sysselkontor. Agersted, eller mere præcist Voer valgkreds, var ét af de steder i Danmark, hvor DNSAP havde de største valgprocenter, hvis man ser bort fra Sønderjylland, som var den danske nazismes højborg. Ved valget i 1939 fik DNSAP 159 stemmer i Voer-kredsen, svarende til næsten 12%, hvilket er et tydeligt og skræmmende signal om en kraftig nazistisk koncentration. Én af årsagerne til de mange nazister i dette område skal ses i lyset af sysselleder Philip Hoffman-Madsen fra Agersted, der var en flittig agitator både i Vendsyssel og resten af Jylland, og mange har troet på hans argumenter. Philip Hoffman-Madsen var dyrlæge i Agersted i perioden 1926-41 og derfor et kendt menneske på disse kanter, hvilket har været med til at skabe interesse omkring hans nazistiske meninger og holdninger, som sikkert har smittet af blandt visse borgere i hele området.

De danske nazister forstod at lave propaganda, og de afholdt i hundredevis af politiske møder rundt i hele Danmark, hvor de prøvede at få befolkningen med på den nationalsocialistiske ideologi, dog uden den store succes. Også i Vendsyssel blev der afholdt en lang række møder, hvilket kan ses ud fra bl.a. nazisternes partiavis Nationalsocialisten, hvor der findes mødelister og referater fra møderne. Der blev afholdt mange almindelige møder, men også større arrangementer som det nationalsocialistiske sommerstævne den 22. juli 1934 i Agersted. Det smukke sommervejrhavde tiltrukket en hel del mennesker på den flagsmykkede plads og omkring talerstolen vejede en tre-fire hagekorsflag, men ellers var det Dannebrog, man så overalt. Enkelte af deltagerne bar hagekorsembler i knaphullet, mens andre var forsynede med hagekorsprydede læderremme og armbind. Således står der i Nationalsocialisten om det største naziarrangement i Vendsyssel i 1930'erne, der ifølge en intern regnskabsopgørelse havde tiltrukket 837 betalende gæster, hvilket må siges var en hel del nazister samlet på et sted!

Nazismen i Hals Kommune

Nogle af de mere beskedne møder blev afholdt i og omkring Hals. Nationalsocialisten vidner om flere mindre nazimøder i området bl.a. den 18. februar 1935 i Ulsted, den 19. februar i Gandrup, den 23. februar i Vester Hassing og den 24. februar i Hals. Desværre eksisterer der ingen vidnesbyrd fra de lokale aviser om disse møder, så det er svært at afgøre om de reelt blev afholdt eller ej, og hvad der evt. skete på møderne. Pressen var generelt ikke særligt interesseret i de danske nazister, og derfor har mindre nazimøder på disse kanter sikkert ikke været interessante nok til at bl.a. Aalborg Amtsavis ville dække møderne.

Mødet i Hals skulle afholdes om søndag den 24. februar kl. 14.30, og ifølge oplysningerne fra Nationalsocialisten var mødets talere C. O. Jørgensen og Th. Thomsen, der begge var yndede talere ved nazistiske møder. C. O. Jørgensen var proprietær, på Højholdt ved Hadsund og havde været medlem af DNSAP siden 1934 og havde tidligere været en central figur i Landbrugernes Sammenlutning (LS). I november 1934 blev han leder af DNSAP's første erhvervs-korporation, for landbruget, som konsekvens af, at størstedelen af medlemmerne i de tidlige 1930'ere kom fra landbruget. I perioden januar-august 1936 var C. O. Jørgensen sysselleder for Himmer Syssel og han opstillede også til folketingsvalget i oktober 1935. I løbet af besættelsen fik C. O. Jørgensen stor indflydelse i DNSAP, hvor han bl.a. var leder for landbrugsanliggender fra 1941 til 1944. Ved Frits Clausen's fratrædelse fra DNSAP i 1944, blev C. O. Jørgensen leder af det førerråd på tre mand, som afløste Frits Clausen. C. O. Jørgensen endte faktisk med den højeste position indenfor partiet, idet han i det tidlige forår 1945 blev først partiformand og senere partifører. Denne karriere blev imidlertid kort, idet befrielsen definitivt satte en stopper for DNSAP's virksomhed. C. O. Jørgensen var i øvrigt bror til ophavsmanden til den danske Landsarbejdstjeneste Frede Otto Jørgensen, som var landsarbejdsfører og skrev en lang række artikler om Landsarbejdstjenesten, der blev udgivet dels i de nationalsocialistiske aviser Fædrelandet og Nationalsocialisten og dels i Landsarbejdstjenestens eget talerør LAT-Bladet. Frede Otto Jørgensen var oprindeligt ejendomsmægler i Hadsund og fungerede dernæst som sysselleder i DNSAP for Himmer Syssel i perioden 1939-1941. Landsarbejdstjenesten har en spændende historie, idet to af arbejdslejrene lå i det nordlige Jylland, nemlig Cimbrerhytten øst for Aalborg og kvindearbejdslejren i Ravnstrup ved Hjallerup.

Omkring en måned efter mødet i Hals, den 29. marts 1935, blev der afholdt et nazimøde i Hou, og der eksisterer desværre heller ikke referater fra dette møde, men ifølge Nationalsocialisten blev mødet afviklet kl. 20 med Kaptajn Arildskov som taler. Max Johs. Arildskov (1896-1986) var den første national-socialistiske markante personlighed i Vendsyssel og kom fra Granholm pr. Vivild. I 1919 meldte han sig til den estiske frihedskamp og skønt han aldrig fik nogen officersuddannelse, kaldte han sig selv ”kaptajn”. Kaptajn Arildskov indmeldte sig i DNSAP i 1932, og var distriktsleder for Nordjylland 1933-36, derpå fra januar 1936 og nogle måneder frem sysselleder for Løver og Ommer Syssel. I 1935 blev han medlem af DNSAP’s partistab og han opstillede for partiet til folketingsvalgene i 1935 og 1939. Kaptajn Arildskov var en mand med militante holdninger og han var medstifter af og chef for Folkeværnet, der blev oprettet i september 1943 som en gruppe under det berygtede Schallburgkorps. Under retsopgøret efter befrielsen blev Kaptajn Arildskov idømt otte års fængsel for landskadelig virksomhed, men han blev benådet i 1948.

Der har, som det kan ses, ikke været den store interesse for nazismen i Halsområdet, hvilket de få nazimøder ”sørgeligt” vidner om. Men hvis man ser nærmere på lidt valgstatistik, er det måske alligevel ikke så sært, at der kun blev afholdt et par enkelte møder på disse kanter; der var nemlig ikke grundlag for nazimøder! Den nedenstående tabel kan tydeligt illustrere den ringe tilslutning DNSAP havde i Halsområdet, hvorimod ”de røde” havde mere vind i sejlene i den lille by ved indsejlingen til Limfjorden.

DNSAP’s stemmeandel i Hals ved en række valg:

	1935	1939	1943
DNSAP	6	9	13
DKP	20	48	-

Som det ses ”toppede” DNSAP i 1943 med kun 13 stemmer i hele Hals valgkreds, hvilket svarer til mindre end 1% af samtlige 1.587 vælgere. Der var mere interesse for kommunismen, repræsenteret af Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) end nazismen i Hals, hvilket sandsynligvis har afspejlet sig i de få nazimøder, som kunne stables på benene i området. De få nazister har været ensomme i Hals, og det har sikkert heller ikke været noget man har pralet specielt meget med, idet det kunne få konsekvenser for det videre liv i en så lille by som Hals.

Denne artikel er tidligere publiceret i årsskrift 2002, udgivet af Hals Museum og Museumsforeningen for Hals Kommune.